

ז'תשע"ב

חנוכה – בימים ההם בזמן הזה מעשיה אדם כמעשה אלוקים

סטורי והדתי של חנוכה ישנם מספר מקורות. לא נעסוק בכלם גם לא נשתדל למצות את נ בסוגיה. ננסה לטוות מסלול שישלים כמה מזוויות המבט אותם הדגשנו במפגשים

פורסם ליסוד החנוכה הא המקור הבא:

ז, דף כא עמוד ב

דתנו רבנן: בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון. שכשנכנסו ל: טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של זנוח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה.

על איזה נס קבעוה:

וצנע, וחתום בטבעתו, והכיר שלא נגעו בו:

ור זה יש חריקות?

עו את חנוכה? מה היחס בין נצחון מלכות בית חשמונאי ונס פך השמן? מה היה הנס? למה להמתין לשנה אחרת כדי לקבוע את החג? שימו לב לקשיים שמעלים פרשני הדורות לסיבה ל:

חל שבת - דף כא ע"ב (4)

לתמוה כל טורח הנס זה למה? דהא קי"ל: 'טומאה הותרה בציבור', והיו יכולין להדליק בשמן טמא... י לא מהדרינן כדאיתא בימא [י' ע"ב] א"כ קשה טובא!

ט נר מצוה עמוד כב (4)

וכי בשביל שנעשה להם נס בהדלקה, שלא תהיה בטילה ההדלקה, היו קובעין חנוכה. כי מה שחייב ל, זהו כאשר נעשה לו נס ובשביל הצלתו, ולא בשביל שנעשה לו נס לעשות המצוה, כי אין המצוה הנאה

ו: טיעונים שמעלים חכמים אלו? מה ההבדל ביניהם? מה הצד השווה? אה את דברי הרמב"ם. האם יש בדבריו חלופה לדברי התלמוד? אם כן מנין לו?

יג מילה וחנוכה פרק ג

י כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם ונתיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ו והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני. ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור : פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו או שמן טהור .

הערה [1k]: הרב יעקב יהושע פליק (פאלק) (1756 – 1680) היה הרב של לבוב, ברלין ופרנקפורט על המיין. מחבר פירוש לתלמוד בבלי בשם פני יהושע, המבוסס על פלפול בדברי החכמים שקדמו לו.

כסלו תשעב

התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה זין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, וימים אלו חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים, והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת

אל הסוגיה ולהיכרות עם שפתו המיוחדת של חג החנוכה המסורתי מוצגת לפניכם קושיה המכונה [שלא בדיוק ושלא בצדק] 'קושיית הבית יוסף'. קראו, הבינו את הקושיה, נסו ליישב וראו את תשובותיו של הבית יוסף עצמו.

ורח חיים סימן תרע אות א ד"ה מאי חנוכה (5-6)

ק למה קבעו שמנה ימים? דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא ת!?

שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל ה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא כבתחלה וניכר הנס אף שונה. אי נמי שבלי לראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן ליה:

את מבטנו אל האופק ההיסטורי. מה היתה המחלוקת בין ישראל ליוון? מה היו הגורמים מסלול ההתעצמות בין שני הגורמים הללו? לפניכם תמצית של המבוא של אחד ממאמרי יתוח הבעיה. שימו לב לפרשנות האחרונה.

זירות אניוכוס ובעיותיהן

זרדית הידועה בשם "גזירות אניוכוס" היא חידה בעיני חוקרי זמננו. מה גרם לו למלך יוני זה, אדם שגדל וחינוך באווירה של שהיא כה אפינית לגבי התרבות היוונית-רומית, שיצא בחיל ובכוח נגד תורת משה, שיחליף את פולחן ה' בירושלים בפולחן 'מפי', יאסור את ברית המילה, את שמירת השבת ואת שאר מנהגי ישראל, כאילו היו אלה מנהגים של עם פושע ומושחת? מי הבינים? זו תחת שמשו הבהיר של תרבות יון הנאורה?

ז נעמוד על השיטה הקושרת את גזירות אניוכוס באפיו של המלך. רוחות במאה ה'ט ועוד מוצאת לה חסידים עד היום, קובעת שהמניע הראשי בפוליטיקה של אניוכוס. היתה דבקו הרבה **ותרבותו.**

ה הקודמת גרמה להחלפתה בשיטה אחרת שיכולה להחשב כיום לשלטת: נקרא לה שיטת האוניפיקציה. שיטה זו אומרת וף להגביר את כוח ממלכתו המתפוררת על-ידי צנטראליזציה פוליטית ואוניפיקציה תרבותית. קביעת דת אחת משותפת לכל היתה חלק מתכנית הריפורמה.

לתת באור חדש לגזירות אניוכוס. ספרו "אלוהי המכבים" הוא מחקר חשוב וכמה ממסקנותיו ראויים להתקבל כאבני יסוד ה. אולם דווקא הרעיון המרכזי של הספר מעורר ספקות רבים. ההנחה היסודית בספרו היא שאניוכוס, מלך בעל חינוך יוני וריים, לא יכול היה להיות יום הרדיפה: כי הרדיפה פירושה היה לא רק ביטול החוק הקיים, אלא גם השלטת חוקה דתית וחיוב קנאות דתית, ואין בכל העולם העתיק דוגמה לקנאות דתית מעין זו, אם לא להביא בחשבון את פרעה אחן-אתון. על דעת היה לעלות הרעיון של שריפת התורה, איסור ברית המילה, הכפייה לאכול בשר חזיר, וכדומה. אולם כל הדברים האלה : נבית שלא אניוכוס, אלא בעלי הריפורמה ההלניסטית בירושלים, כלומר כהן הגדול מינלאוס וסיעתו, הם-הם שהיו יים של הגזירה. תפקידו של אניוכוס היה רק במה שהוא ביטל את שליטת התורה ביהודה, אבל למלא ביטול פורמאלי זה ל בחלקם של ההלניסטים היהודיים. ומה היתה מטרתם? הם ביקשו לבטל את ההתבדלות היהודית ולכרות ברית עם עמי ושפעו מהשקפות היונים. בעיני היונים נראתה כל התבדלות כסימן לברבריות; היהודים עמדו איפוא בפני ברירה או להחשב הצטרף לאנושות ההלניסטית, דהיינו להכיר בקיום אלים אחרים מלבד ה'.

הערה [2k]: בית יוסף הוא ספרו של רבי יוסף קארו, העוסק בבירור הלכות שמקורן בתלמוד, ויש בהן מחלוקות ודעות שונות - ופסק ההלכה. הספר נכתב כאסופת הערות על ספרו של רבי יעקב בן אשר, הטור. הספר נכתב במשך למעלה משלושים שנה ושימש תשתית לספרו המפורסם יותר - השולחן ערוך.

הערה [3k]: אביגדור צ'ריקובר 1894 - 1958, היסטוריון ישראלי חוקר תקופת הבית השני. עלה לארץ-ישראל בשנת 1925. לימד באוניברסיטה העברית בירושלים. שייך לדור החוקרים הראשון שצמח באוניברסיטה העברית ובנה את התשתיות למחקר ההיסטוריה של העת העתיקה באוניברסיטה.

תוחים אלו ואחרים צומחת ביצירה היהודית המסורתית, אבחנה בין ישראל ליוון המבקשת זתהום הפעורה ואת פשר ההתעצמות:

אל ויון מחלוקת עתיקה היא. ליוונים הבכורה ביופי ובתרבות הגוף. טיפוח הכוח החומרי, משחקי לסטיות של הפיסול והאומנות עומדים במרכז הרוחניות היוונית. לעומתם מתפארים העברים בנאמנות ז, בלימוד התורה ובעבודת האל. המוסר המשפחתי והלאומי הנאמנות למצוות הנצח הם חוט השדרה שראל. אתיקה מול אסתטיקה – תרבות הגוף מול תרבות הרוח בלב ההתעצמות היוונית ישראלית.

שיש בידכם: האם פרשנות זו נכונה? נכונה היסטורית? נכונה תרבותית? נכונה חינוכית? מעט לשאלות אותן שאלנו בפתחה:

ריואר - נחליאל – עמ' רפב (6)

דליק מתתיהו כהן גדול עם כל אפסות כחו, ולא היה לו להדליק אלא יום אחד בלבד, הנה הנר הזה האיר זונה ימים, ובדרך נס הוא מאיר עד היום הזה בכל בתיהם של בני תורה... ומדוע תקנו חז"ל שמונת ימי שהנס היה רק שבעת ימים? לא היה להם שמן כי אם ליום אחד בלבד. ולמה הדליקו בכלל? איך לא יי באמרם: הלא אין לנו שמן כי אם ליום אחד בלבד? לא נתיאשו! הדליקו! ואלמלא הדליקו, הרי גם נס זם! ומה שלא נתיאשו, ומה שהדליקו בלי כל סכויים טבעיים, וכי אין זה נס? ומי יודע, אם אין הנס הזה, קת יום הראשון, הוא הנס הגדול ביותר? "הדלקה עושה מצוה!"

(2)

יקו

רבים

על הנפלאות

המפכים (נוסח אחר: אָשר חוֹלל ה' למפכים)

ד איך ישיר את השיר מי שאמונת ישראל של חג החנוכה מפעמת בלב?

ה עמודים כב-כג (8)

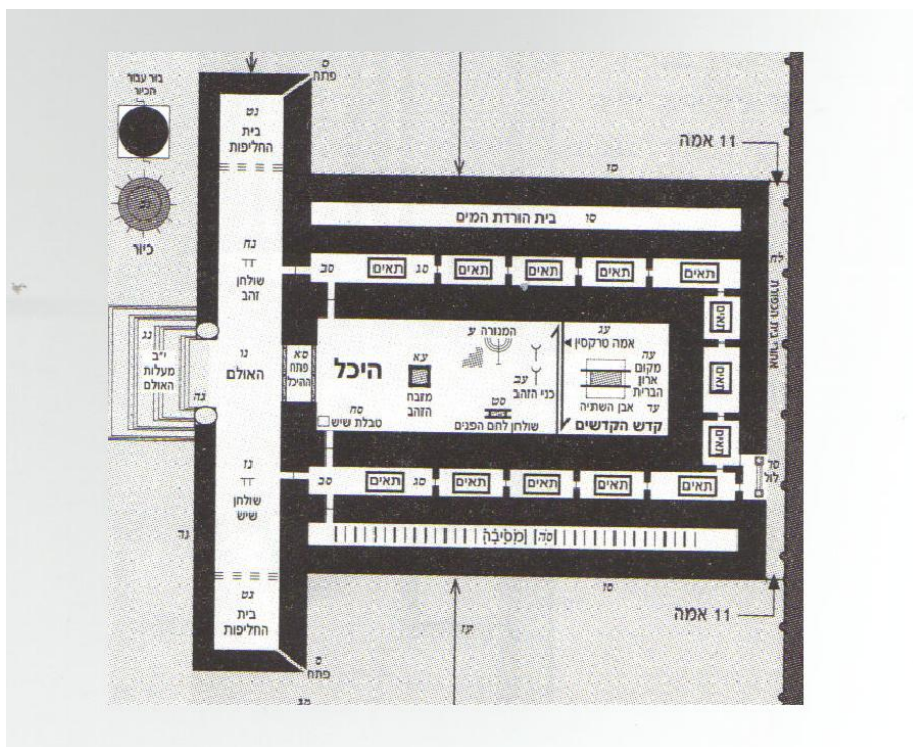
ר, שעיקר מה שקבעו ימי חנוכה בשביל שהיו מנצחים את היונים, רק שלא היה נראה שהיה כאן נצחון נס שעשה זה השם יתברך ולא היה זה מכחם וגבורתם. ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה, שידעו נס מן השם יתברך...

הנס בנרות, כי היונים היו מטמאים את ההיכל, שכך כח יון מיוחד להתגבר על ההיכל יותר מכל האומות. היכל עולה למספרו ס"ה ויון מספרו ס"ו, להורות כי יש למלכות יון כח גובר על ההיכל ובוה מטמאים זי מצד ההיכל בלבד גובר עליו כח יון. ולכך כשגברו על ההיכל, טמאו את כל השמנים שבהיכל. ודוקא זשמן הוא מיוחד לקדושה... ולא נשאר רק פך אחר קטון שהיה מונח בחותם של כהן גדול. כי כהן גדול ז על קדושה, כי כהן גדול נכנס לפני ולפנים הקדשים, וזה קדושה על קדושה, ומצד זה אין ליונים כח על ביל מעלה זאת, שהיא קודש הקדשים, לא היו יכולים לשלוט יון באותו פך קטון שהיה בחותמו ובהסתר ז. כי באות הה"א של היכל שיש בה הצירי יש יו"ד נחה, והיא יו"ד נעלמת שנשמע בקריאת הצירי. והוא זלה עליונה נסתרת שיש בהיכל, והיא מעלת קודש הקדשים. ובוה לא שלטו היונים, כי היו"ד שהיא נח על קודש הקדשים שהוא נסתר ונעלם בהיכל, ושם לא שלטו על קודש הקדשים שהוא נסתר. אבל הכהן

כסלו תשעב

! קודש הקדשים, שהרי כהן גדול נכנס לקודש הקדשים. לכך כהן הוא במספר היכל עם יו"ד הנעלמת, קודש הקדשים, ולפיכך היה נשאר פך קטון מונח בחותמו של כהן גדול שלא שלטו שם יונים...

ות היאך נפרש את טיבה של ההלכה הבאה?

חיים סימן תרע (*)

זעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות שלא קבעום למשתה ושמהה: ויש קצת מצוה ברבוי הסעודות משום דבאותן הימים היה חנוכת המזבח (מהר"א מפראג) ונוהגין לומר חזות בסעודות שמרבים בהם ואז הוי סעודת מצוה (מנהגים).